

Vraag nr. 156
van 25 maart 2005
van de heer KRIS VAN DIJCK

Concentratiescholen – Stand van zaken

Zoals de minister weet, wordt er in de vakliteratuur vaak gesproken van "concentratiescholen" of zogenaamde "zwarte" scholen. Dit zijn scholen met een zeer hoog percentage jongeren van allochtone afkomst. Persoonlijk vind ik het woord "concentratieschool" vreselijk gekozen en er zou moeten worden nagedacht over een andere terminologie.

Dergelijke scholen zouden, eens ze een bepaald percentage allochtonen hebben bereikt, op enkele schooljaren veranderen in scholen met een bijna uitsluitend "gekleurde" leerlingenpopulatie. De blanke, autochtone leerlingen trekken als het ware weg uit de school, dit fenomeen noemt men de "witte vlucht". Er wordt vaak verondersteld dat dit is omdat de kwaliteit van het onderwijs erop achteruitgaat.

De laatste jaren zien we echter na de zogenaamde "witte vlucht", een "zwarte vlucht" ontstaan. Dit houdt in dat de allochtone leerlingen, eens de school een zogenaamde "zwarte school" geworden is, zelf ook wegtrekken uit die school en zich elders inschrijven. Soms gaat dit zover dat de betrokken school of vestigingsplaats zich genoodzaakt ziet om te sluiten wegens een gebrek aan leerlingen. Praktijken die zich voornamelijk in de grootsteden voordoen.

1. Klopt deze situatieschets ?

Kan de minister de terminologie verduidelijken ? Wanneer is een school een "concentratieschool" ? Wanneer spreken we van een "witte" of "zwarte vlucht" ?

Gebruikt de minister de term "concentratieschool" in zijn beleid ? Zoekt hij een alternatief ?

2. Hoeveel dergelijke concentratiescholen zijn er in Vlaanderen en waar bevinden die zich (BaO/SO) ?

3. Kan de minister cijfers bezorgen over de "witte vlucht" in Vlaanderen van de afgelopen vijftien jaar (BaO/SO) ?

4. Ontstaat de "witte vlucht" omdat de kwaliteit van het onderwijs er in zwart-wordende-scholen op achteruitgaat of omdat zwarte scholen minder kwaliteitsvol onderwijs aanbieden en er meer sociale problemen zijn en anti-sociaal gedrag (spijbelen, vandalisme, vechtpartijen, pesten, ...) ?

Kan dit cijfermatig aangetoond worden ?

5. Kan de minister cijfers bezorgen over de "zwarte vlucht" in Vlaanderen van de afgelopen vijftien jaar (BaO/SO) ?

Naar verluidt zouden er in 2003 vijf scholen of vestigingsplaatsen in Antwerpen de deuren hebben moeten sluiten als gevolg van de "zwarte vlucht", klopt dit ?

6. Speelt de minister met zijn beleid hierop in ?

Antwoord

1. De term "concentratieschool" werd door mijn diensten gebruikt ten tijde van het Onderwijs voorrangsbbeleid (OVB) (1991-2002). Scholen met 50% OVB-leerlingen werden zo getypeerd. Bij scholen met meer dan 80% OVB-leerlingen ging deze typering gepaard met een afname van de toegekende extra ondersteuningsmiddelen.

Met het decreet op de gelijke onderwijskansen (2002) wordt vandaag gewoon over **GOK-scholen** gesproken. Noch met de toenmalige projecten "onderwijsvoorrang", "zorgverbreding" en "scholen met bijzondere noden", noch in het kader van het huidige gelijke-onderwijskansenbeleid registreert mijn departement de etniciteit van leerlingen. We gebruiken indicatoren die gebaseerd zijn op criteria die uit wetenschappelijk onderzoek naar voren kwamen als sterke voorspellers van **problematische schoolloopbanen**.

Vanuit de overheid willen we met het gelijke-onderwijskansenbeleid bijkomende middelen ter beschikking stellen van die scholen van wie de opdracht beduidend moeilijker is dan die van de "doorsnee" school. We willen weten welke scholen problemen ondervinden bij het realiseren van hun opdracht en bij welke scholen deze problemen het grootst zijn. Deze gegevens zijn

noodzakelijk om de schaarse middelen zo rechtvaardig mogelijk te verdelen. Er bestaat heel wat wetenschappelijk onderzoek naar problematische schoolloopbanen dat aangeeft welke kenmerken statistisch significant samenhangen met het voorkomen van problemen op school. Met "statistisch significante samenhang" wordt bedoeld dat de kans op het voorkomen van problematische schoolloopbanen significant stijgt, wanneer de kinderen bepaalde kenmerken vertonen. Keer op keer komen onderzoekers tot de conclusie dat **vooral kenmerken die verband houden met iemands sociaal-economische situatie** samenhangen met een verhoogde kans op het voorkomen van problemen in de schoolloopbaan.

Ook alle onderwijsgeledingen (vertegenwoordigd in de VLOR) en experten waren het erover eens dat indicatoren gerelateerd aan sociaal-economische status en thuistaal, de beste mogelijkheid bieden om de scholen te identificeren die zich geplaagd zien voor de moeilijkste leerlingenpopulaties.

Wanneer een gezin leeft van een vervangingsinkomen of geen vaste woonst heeft, een leerling niet in zijn/haar gezin verblijft, de moeder geen diploma hoger secundair onderwijs heeft behaald: in al die gevallen verhoogt het risico dat een kind op school minder goed meekan. Als het kind daarbovenop thuis geen Nederlands spreekt, staat het doorgaans nog zwakker.

Wat betreft de tweede en derde graad secundair onderwijs, was er in de VLOR (*Vlaamse Onderwijsraad – red.*) een consensus dat daar het best indicatoren met betrekking tot schoolse achterstand konden worden gebruikt. Het idee was dat hier, veeleer dan preventie, onderwijskundige remediering op zijn plaats was. Sommige partners zijn van mening dat ook voor de tweede^{de} en derde^{de} graad socio-economische indicatoren zouden moeten worden gehanteerd.

In de praktijk betekent dit dat de indicatoren, die reeds gebruikt werden in de projecten "onderwijsvoorrang", "zorgverbreding" en "scholen met bijzondere noden", grotendeels verder gebruikt worden binnen het gelijk onderwijskansenbeleid.

De indicatoren laten toe billijke beslissingen te nemen omtrent de toekenning van middelen, naast de basisomkadering, aan die scholen die zich geconfronteerd zien met de grootste problemen. Ze bieden de facto een goed beeld over de mate waarin scholen een kansarme leerlingenpopulatie bereiken. Zeker in de grote steden is het duidelijk dat kansarmoede nog wordt versterkt indien ook etnische kenmerken aanwezig zijn, maar zoals gezegd hebben we over dit laatste geen echte cijfers (de indicator thuistaal kan misschien nog best als graadmeter gezien worden).

2. en 3. In de regelgeving hebben we het niet over concentratiescholen, maar hanteren we wel een concentratiecoëfficiënt. Scholen die meer dan 80% doelgroepeleringen hebben, krijgen 50% GOK-uren meer dan waar ze in een lineair model recht op zouden hebben. In het secundair scoren veertien scholen boven deze grens van 80%. Het gros van deze scholen liggen in Antwerpen en Brussel. Het gaat ook voornamelijk om TSO- en BSO-scholen. In het basisonderwijs hadden 70 scholen op 2.110 (in 2002) een concentratiegraad van minstens 80%. (*TSO: technisch secundair onderwijs; BSO: beroeps secundair onderwijs – red.*)

Aangezien mijn departement etnische origine van leerlingen niet bevraagt, zijn trends die wijzen op een "witte vlucht" of "zwarte vlucht" niet meteen te traceren. De term wordt gehanteerd door onderzoekers en mensen op het terrein en wordt gelinkt aan de grootstedelijke problematiek. Over dergelijke evoluties zijn er in Vlaanderen echter geen concrete, wetenschappelijk onderbouwde statistieken.

Een concentratie van kansarme en allochtone leerlingen in combinatie met het probleem van het waternival systeem leidt er in het secundair onderwijs toe dat kansarme (en vaak allochtone leerlingen) in TSO- en BSO-scholen terechtkomen.

4. De belangrijkste oorzaak van het ontstaan van scholen met een grote proportie kansarme leerlingen en/of leerlingen van vreemde origine is de ruimtelijke segregatie. De allochtone bevolking leeft vooral in bepaalde stadswijken. Deze trend zet zich ook vandaag nog door, bijvoorbeeld in de negentiende eeuwse wijken en de binnen-

stad van de grootsteden. Daarom is het bijna onvermijdelijk dat de scholen in deze buurten hiervan een reflectie vormen. Deze evolutie is in wezen een voortzetting van de sociaal-economische segregatie die de ruimtelijke indeling en ook het onderwijs altijd in zekere mate hebben gekenmerkt. De zogenaamde maatschappelijke bovenlaag kiest voor bepaalde scholen, de maatschappelijke onderlagen - als ik ze zo mag noemen - eveneens. Deze laatste bevolkingsgroepen omvatten intussen ook arbeiderskinderen van buitenlandse afkomst. De achterliggende oorzaken van de zogenaamde witte vlucht zijn vooral te zoeken in de beeldvorming die bij de autochtonen uit de omgeving begint te leven. Autochtone ouders menen dat hun kinderen op zwarte scholen minderwaardig onderwijs zou worden geboden en leerlingen er daarom minder goed zouden presteren of vermeende negatieve invloed van andere kinderen zouden ondergaan. Daarom zijn ze geneigd om hun kinderen niet (meer) naar scholen te sturen die "zwart" zijn of dreigen te worden. Nochtans wijzen studies uit dat de effecten van zo'n schoolsamenstelling zich niet zomaar laten vertalen in goed of slecht onderwijs. Goed presterende scholen zijn gekenmerkt door een krachtige directie en een hecht lerarenteam, die de nadruk leggen op basisvaardigheden en een veilig en ordelijk sociaal klimaat. Dat is een rode draad in de inspectieverslagen, in de getuigenissen van ouders en van schoolteams.

5. De Vlaamse volksvertegenwoordiger heeft vernomen dat er in 2003 vijf scholen of vestigingsplaatsen in Antwerpen de deuren hebben moeten sluiten als gevolg van de "zwarte vlucht".

Wat het **basisonderwijs** betreft, beschikt het departement Onderwijs over de volgende gegevens. In 2003 zijn in de provincie Antwerpen twee scholen gesloten - één in Mechelen en één in Berchem. Beide behoorden tot het gemeenschapsonderwijs. Beide scholen sloten omdat ze niet voldeden aan de programmatienorm. De school in Berchem is ondertussen opnieuw opgestart.

Eveneens in 2003 zijn er zes vestigingsplaatsen gesloten. Drie vestigingsplaatsen behoren tot het vrij onderwijs, twee tot het stedelijk

onderwijs. Het sluiten van een vestigingsplaats gebeurde meestal *niet* wegens het niet voldoen aan normen, en vormt dus een autonome beslissing van de school. Besluiten dat vestigingsplaatsen sowieso gesloten worden wegens van een "zwarte vlucht" is dus op zijn minst voorbarig te noemen.

Een vestigingsplaats in Antwerpen is gesloten wegens van een herstructurering die gepaard ging met de uitwisseling van een aantal vestigingsplaatsen tussen drie scholen.

Een vestigingsplaats die alleen kleuteronderwijs aanbood in Willebroek is gesloten wegens van het niet voldoen aan de normen wat betreft het aantal leerlingen. Twee vestigingsplaatsen in Heist-op-den-Berg zijn gesloten wegens de ingebruikname van één nieuw gebouw op een andere plaats. Twee vestigingsplaatsen (één in Laakdal en één in Olen) zijn gesloten omdat twee sites van een school werden samengevoegd op één vestigingsplaats.

In het **secundair** onderwijs is in 2003 één school uit Antwerpen (stedelijk onderwijs) opgeslorpt door een andere, waardoor twee van de drie vestigingsplaatsen van die school gesloten zijn. Van een andere school sloot één vestigingsplaats.

6. Projecten als *Vlaggen en Wimpels*, die nu zijn geïntegreerd in het gelijke- onderwijskansenbeleid, leren ons dat de trends waarnaar de Vlaamse volksvertegenwoordiger verwijst **geenszins wetmatigheden** zijn. Elke school die een krachtige leeromgeving biedt en met de ouders en buurt duurzame relaties opbouwt en verankert, die de uitstraling en de meerwaarde van de vestiging in kwestie overbrengt, merkt geen of zelfs tegenovergestelde bewegingen. Dat zijn ook de pijlers in de werking van scholen die we als overheid willen stimuleren. De toekenning van GOK-middelen bovenop de basisfinanciering, of een experiment zoals het Brussels curriculum, helpen scholen precies om instrumenten te ontwikkelen om met taal- en kansarmoede om te gaan. Wie dat ook doet, zijn de **universitaire steunpunten** "Nederlands als Tweede Taal" (NT2 - KU Leuven) en "Intercultureel Onderwijs" (ICO - UGent).

Deze ontvangen subsidies om scholen vorming en ondersteuning te bieden, wetenschappelijk onderzoek te verrichten en aan ontwikkeling van materialen te doen.

De extra "uren" die scholen ontvangen in het kader van het gelijke-onderwijskansenbeleid komen de ganse schoolwerking ten goede. De draagkracht van scholen wordt groter, omdat er meer schouders het beleid kunnen dragen. Elke leerling in de school, ongeacht de etniciteit, profiteert mee van de bijkomende ondersteuning. In het basisonderwijs bijvoorbeeld vragen net iets meer dan 2.000 van de 2.300 scholen GOK-middelen aan.

Tegelijk ga ik er als minister van Onderwijs en Vorming van uit dat witte concentratiescholen baat hebben bij een **gediversifieerde schoolpopulatie**. Wil men onze kinderen baggage meegeven die in onze globaliserende samenleving een troef betekent, dan is een divers samengestelde klas- of schoolrealiteit alvast een goed begin.

Dat was ook de visie van mijn voorganger, mevrouw Vanderpoorten, die met het luik "inschrijving" van het gelijke-onderwijskansen-decreet uitsluiting, segregatie en discriminatie wilde vermijden en de sociale cohesie bevorderen. Het basisprincipe om dit te realiseren, was het recht op inschrijving in de school van eigen keuze decretaal vast te leggen. Dit basisprincipe blijft overeind. Tussentijdse evaluaties en ervaringen in het veld wijzen echter op een aantal knelpunten, waardoor de vooropgezette doelstellingen niet altijd gerealiseerd worden. Momenteel werken we volop aan maatregelen om een antwoord te bieden op deze ongewilde effecten. We willen in GOK-scholen meer leerlingen die niet aan de indicatoren beantwoorden, en vice versa.

Zoals gezegd, divers samengestelde scholen zijn alvast een goed begin. Ook wil ik de competentieverwerving van directies en leerkrachten in het omgaan met diversiteit concreet ondersteunen.

Dat is de centrale gedachte achter projecten als Week van de Diversiteit en de initiatieven in het kader van **Europees Jaar Burgerschap**. Voorts bereiden we samen met de VLOR een **enga-**

gementsverklaring voor over de meerwaarde van diversiteit in het hoger onderwijs. Allerlei overkoepelende instanties en betrokken instellingen engageren zich om - vanuit hun eigen verantwoordelijkheid - te werken aan een hoger onderwijs zonder directe of indirecte discriminatie, uitsluiting, segregatie of racisme. Ze zullen werken aan een optimale toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor kansengroepen en hun doorstroming doorheen het hoger onderwijs, en pogen bij te dragen tot een evenwaardige tewerkstelling voor afgestudeerden.

Wat mijn beleid in deze legislatuur betreft, wil ik nog dit meegeven. Het beschikbare wetenschappelijk onderzoek toont aan dat de huidige GOK-indicatoren momenteel de beste voorspellers zijn voor problematische schoolloopbanen. Er zijn dus voorlopig geen redenen om aan die indicatoren te raken. In het bredere debat over een **nieuw financieringssysteem van het leerplichtonderwijs** dat ik wil realiseren, sluit ik niet uit dat het verschil verdwijnt tussen de indicatoren voor het basisonderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs enerzijds en de indicatoren voor de tweede en de derde graad van het secundair onderwijs anderzijds. Zoals ik al eerder zei, zijn de indicatoren voor basisonderwijs en eerste graad secundair onderwijs meer op preventie gericht, terwijl de indicatoren voor de tweede en derde graad secundair onderwijs meer op remediering steunen. Zoals ik reeds vaker heb aangegeven, zal de nieuwe financiering van het leerplichtonderwijs nog een grondig debat vergen.